

32/2014

СЕПАРАТ/SEPARATION

Дубравка М. ПРЕРАДОВИЋ

ИКОНОГРАФСКИ ПРЕДЛОШЦИ ЗА ПРЕДСТАВУ ЖИЧЕ
НА ВИДОВДАНСКОЈ СПОМЕНИЦИ И СПОМЕН МЕДАЉИ
МИРОПОМАЗАЊА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Dubravka M. PRERADOVIĆ

ICONOGRAPHIC TEMPLATES FOR THE PRESENTATION OF ŽIČA ON THE VIDOVDAN
MEMORIAL AND THE MEMORIAL MEDAL
OF THE ANOINTING OF ALEKSANDAR OBRENOVIĆ

Дубравка М. ПЕРАДОВИЋ

Ecole Pratique des Hautes Etudes - Sciences Historiques, Philologiques et Religieuses, Paris

ИКОНОГРАФСКИ ПРЕДЛОШЦИ ЗА ПРЕДСТАВУ ЖИЧЕ НА ВИДОВДАНСКОЈ СПОМЕНИЦИ И СПОМЕН МЕДАЉИ МИРОПОМАЗАЊА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Апстракт: У раду се разматрају иконографски предлози употребљени за приказ Жиче на спомен-медаљама издатим 1889. године поводом прославе петстотог јубилеја Косовске битке и миропомазанја краља Александра Обреновића. Утврђено је да је као предлог за представу Жиче на спомен медаљи Миропомазанја краља Александра Обреновића коришћен акварел Феликса Каница из 1860. године, као и да Михаило Валтровић за нацрт Видовданске споменице користио цртеж хипотетичне реконструкције изгледа жичког католика који је објавио 1878. године.

Кључне речи: Жича, Видовданска споменица, спомен-медаља Миропомазанја краља Александра Обреновића, Михаило Валтровић, Феликс Каниц, иконографија

Јуна месеца 1889. године у Србији су једновременно прослављене јубиларна петстотогодишњица битке на Косову и миропомазанје краља Александра Обреновића.¹ Та вишедневна светковина имала је два дела: први који се одвијао у Крушевцу 14. и 15. јуна и други 19. и 20. јуна у Краљеву, односно у манастиру Жичи, где је миропомазанје обављено. Оба дела ове церемоније била су повод за израду пригодних спомен-медаља са одговарајућим иконографским програмом.² Посебно место у иконографији две том приликом издате спомен-медаље, *Видовданске споменице*³ (Сл. 1), и медаље *Миропомазанја Александра I Обре-*

* dubravka.preradovic@gmail.com

1 Видовдан је као спомен дан палима у борбама за отаџбину 1889. године уведен у ред званичних празника, о чему посебно Тимотијевић 2002.

2 Тодоровић 1964, 14-15, кат. бр. 52, 53, 54; Тодоровић 1989, 69, кат. бр. 2-7; Медаковић 1990, 26-27, сл. 30-37.

3 Тодоровић 1964, 14, кат. бр. 53; Тодоровић 1989, 69, кат. бр. 2.

новића⁴ (Сл. 2), заузима католикон жичког манастира, храм Христа Спаса, седиште српске архиепископије и крунидбена црква Немањића.⁵

Видовданска спомен-медаља, пречника 41 mm, искована у бронзи, изведена је према нацрту Михаила Валтровића, архитекте, првог професора археологије београдског Универзитета и чувара Народног музеја.⁶ Аверс медаље подељен је линијом хоризонта на две готово једнаке зоне. У доњој су на Косову Пољу представљене владарске инсигније, куполна круна са перпендулијама, мач и преломљени скиптар. Над хоризонтом су се подигли облаци, а сунце залази. Горњим ободом тече натпис ПОМЕНУ ВИДОВА ДАНА, а у доњем одсечку медаље стоји година 1389. Реверс медаље, такође је подељен у две зоне, али је за разлику од аверса доња зона знатно ужа, односно линија хоризонта је знатно ниже постављена. На реверсу медаље приказан је двоглави орао раширених крила, са српским грбом на плећима. Он у десној канци држи мач, а у левој жезло и гусле. Небо у позадини је ведро, без облака, а Сунце сија над хоризонтом. У доњој зони реверса приказана је Жича, прецизније њена јужна фасада. Уз горњи обод реверса је натпис ОБНОВЉЕНА СРБИЈА, а на месту на којем на аверсу пише 1389, на реверсу је уписана 1889. година.

Та спомен-медаља продавана је, у корист *Друштва Светој Саве*, испред Лазарице 15. јуна након литургије и парастоса косовским јунацима којима су присуствовали краљ (Александар) у пратњи намесника, чланова владе, државног савета и народне скупштине, архијереји и старешине задужбина кнеза Лазара, кнегиње Милице и деспота Стефана.⁷ Истог дана у 5 часова поподне у Крушевцу је положен темељ споменика Косовским јунацима. У темељ споменика узидани су запис на пергаменту, кованице савременог новца, књига косовских песама и *Видовданска споменица*.⁸

У ликовном решењу за *Видовданску споменицу*, Валтровић се послужио једноставним језиком симбола снажних историјских реминесценија. Када је приликом отварања пете изложбе цртежа и акварела средњовековних споменика насталих током рада на терену, Драгутин Милутиновић, Валтровићев дугогодишњи сарадник и пријатељ, промишљао могући одлазак на тада недоступну територију Косова, он је изразио веровање да би на том месту истраживача „ојхрвала на мах наваљујућа оживљена усјомена на њрослављене велике владаре, оишћене њошћоване архийасћире, неумрле јунаке, заслужне државнике и високо цењене уметнике – све саме неуморне раднике, који заједничким њрудом

4 Тодоровић 1964, 14-15, кат. бр. 52; Тодоровић 1989, кат. бр. 6.

5 Кашанин, Бошковић, Мијовић 1969; Суботић 1984; Чанак-Медић, Тодић 1999.

6 Основни подаци о М. Валтровићу у: Стевовић 2006, 38-39.

7 Програми прославе у: *Ред свейковине косовске њејсћојодишњице*, *Косовски њомен*, Српске новине 132 (Београд 15. VI 1889), 615; *Телејрами са косовске њрославе*, Српске новине бр. 133 (Београд 16. VI 1889), 619; Пајевић 1889, 19.

8 *Ред свейковине косовске њејсћојодишњице*, *Косовски њомен*, Српске новине бр. 132 (Београд 15. VI 1889), 615; Пајевић 1889, 24-25.

*сївараху моћну и йошїтовану државу без икаквої йромишљања, да сви їраде онаї велики маузолеум, у који се на судбоносан Видов-дан, йоложило уморено средњо-вековно Срїсїво на вечийїо одйочивање.*⁹ Валтровић је ту поетски изречену Милутиновићеву мисао преточио у визуелни језик артикулисан кроз сломљене владарске инсигније, круну, мач и скиптар. Куполна круна изведена је по узору на круне које су носили српски краљеви од краја XIII века¹⁰, а које су се могле видети и на портретима краља Стефана Првовенчаног и краља Радослава у портику жичке куле (Сл. 3).¹¹ Михаило Валтровић који је, будући поуздани познавалац српске средњовековне уметности, једновременно био ангажован да уради и нацрт за *Орден светїої кнеза Лазара*¹², искористио је исту куполну круну за централни пекторални сегмент орданског ланца који надвишишује орденски знак. Са друге стране, када је 1904. године извео нацрте за српске краљевске инсигније, круну, скиптар и шар, за потребе крунисања краља Петра Карађорђевића, Валтровић се послужио другим извором инспирације.¹³

Валтровић је изабрао да на реверсу *Видовданске сїоменице* прикаже жички католикон са јужне стране. Но, та у потпуности дводимензионална представа цркве Христа Спаса, није само приказ оновременог стања цркве већ је резултат Валтровићевих промишљања њеног првобитног облика. Жича је била један од првих споменика које су Валтровић и Драгутин Милутиновић истраживали.¹⁴ У периоду између 1871. до 1884. године, у Жичи су боравили у чак пет наврата¹⁵, више него у било којој другој цркви или манастиру. Будући да је Жича била обновљена средином 19. столећа,¹⁶ Валтровићу није било једноставно да проникне у њен првобитни изглед, због чега са жаљењем констатује: *„Да смо љак и ми чачанску и жичку цркву наишли још йорушене, извесно би расйоред и склой њихов лакше сазнали и схвайїили, но шїїо нам је їїо моїуће йосле оної, їре двајестїину їодина на њима извршеної обнављања, којим се је или зайїрїало или унишїїило од йрвобитїної каракїїера изїледа све оно, шїїо се је среїїним угдесом сїасло од азиїскої раздора*“.¹⁷

9 Милутиновић 1879, 246.

10 О инсигнијама српских средњовековних владара cf. Радојчић 1934, 80-86.

11 Војводић 2012.

12 *Орден Светїої кнеза Лазара* установљен је у спомен на петстоту годишњицу битке на Косову. Орден је био намењен искључиво Краљу Србије (касније Југославије) и његов пунолетном наследник. Ланац је наручен код Николауса и Дункера у Ханау (Немачка) Овом вредном примерку владарског накита након Другог светског рата изгубио се траг.

13 Мишковић-Прелевић 1980-1981, 119-125.

14 О истраживањима средњовековних споменика које су у периоду између 1871. и 1884. године извели Михаило Валтровић и Драгутин Милутиновић cf. Богдановић, Мишковић-Прелевић 1978.

15 Милутиновић, Валтровић 1872, 294-300; Милутиновић, Валтровић 1873, 328-331; Милутиновић, Валтровић 1877, 403-408; Милутиновић, Валтровић 1883, 265-267; Милутиновић, Валтровић 1885, 408-410.

16 Дураковић-Јакшић 1987, 43-58.

17 Валтровић 1878, 247.

Жича је једнобродна грађевина са апсидом на источној и припратом на западној страни. Над средњим травејом је купола. Тај централни простор храма фланкиран је двома певницама, а нартекс двома капелама. Уз цркву је, са западне стране, дозидана монументална спољна припрата са кулом на улазу. По свему судећим након 1221. године уз олтар су дограђене пастофорије. Када је 1822. године Димитрије Давидовић, посетио Жичу затекао је храм у рушевинама. Сводови су били урушени, главна и куполе над бочним капела без калота, а олтаска апсида без полукалоте. Није било могуће идентификовати остатке ђаконикона, док је проскомидија била у рушевинама, како је то и приказано на цртежу који је објављен уз Давидовићев текст.¹⁸ Такво стање цркве промењено је у шестој деценији XIX столећа залагањем епископа ужичко-крушевачког, Јоаникија Нешковића. Том приликом су обновљени горњи делови храма који су били у рушевинама, сводови, куполе и кровни покривач, уклоњени су остаци проскомидије, а црква делимично омалтерисана и окречена у бело.¹⁹ Спољна припрата је том приликом остављена у рушевинама, док је значајно преобликован горњи део куле.

Валтровић је, међутим, био мишљења да Жича треба да има, односно да је имала ђаконикон и проскомидију, као и да кров над бочим певницама није био двоводан, већ да су певнице и бочни улази у храм имали једноводни кровни покривач у линији са кровом бочних параклиса. Валтровић је на основу, како сам каже, старијих описа и цртежа (мисли на цртеж из Давидовићевог текста, прим. аутора), као и на основу савремених испитивања, урадио основу цркве са спољном припратом и њен изглед јужне фасаде Жиче, онако како је веровао да је Жича првобитно изгледала (Сл. 4).²⁰ Тај цртеж објављен је као средишњи део табле са српским средњовековним споменицима, најпре 1878. године а потом и 1881 године.²¹

Тај цртеж предпостављеног изгледа Жиче, Валтровић је, осим за аверс *Косовске споменнице*, искористио и као предлог за позивницу за свечаност миропомазања (Сл. 5). Позадина позивнице подељена је у две зоне, доњу светло плаве боје и горњу наизменично црвене и беле. У средишту позивнице је бели двоглави орао са грбом Србије, са крстом и огњилима на прсима и круном изнад главе. Преко круне је одштампан монограм краља Александра I Обреновића, А I. Уз леви и десни обод позивнице су канделабри са јарболима, на којима су српске заставе и грбови. Текст у четири реда, на средини, гласи „*Миропомазање Њејовој Величанственој Краља Александра I 20. јуна 1889*“, а испод текста је цртеж Жиче, са додуше незнатно промењеном пропорцијом, што је свакако последица припреме за штампу предлошка за идејно решење позивнице.

18 Давидовић 1828.

19 Ненадовић 1956, 29.

20 Валтровић 1881, 24.

21 Waltrowits 1878; Валтровић 1881, 25.

Миропомагање новоизабраног краља обављено је 20. јуна, када је после више векова један српски владар примио Божју милост у храму који је био крунидбена црква Немањића.²² Краља Александра I Обреновића миропомазао је митрополит београдски Михаило, који се након абдикације краља Милана вратио у Србију из избеглиштва. Митрополит је током обреда истакао Светог Саву као посредника преко кога ће небески благослов сићи на краља Александра. Миропомагање је обављено у присуству руског посланика Персијнија, двојице намесника, свих чланова владе, више црквених великодостојника и краљеве свите, док је у манастирској порти и око манастирског комплекса била непрегледна маса народа.²³ Након миропомагања изведен је војни дефиле.

Као спомен на чин миропомагања издата је спомен-медаља (Сл. 2). На аверсу медаље приказан је млади краљ Александар у официрској униформи са Орденом Белог орла I реда на прсима. Краљ је приказан у полупрофилу, а његов лик рађен је по свему судећи на основу фотографије.²⁴ По ободу аверса медаље, на повишеном прстену, је натпис : АЛЕКСАНДАР I, КРАЉ СРБИЈЕ, МИРОПОМАЗАН У ЖИЧИ 20. ЈУНА 1889. ГОДИНЕ.

На наличју медаље је Жича, приказана са југозападне стране, док је у горњем левом углу медаљон са ликом жичког ктитора, првовенчаног краља Стефана. Уз обод, на повишеном прстену, је натпис: СЕДМОВРАТНИ МАНАСТИР ЖИЧА, ЗАДУЖБИНА КРАЉА СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ, САЗИДАН 1222. У одсечку испод приказа манастира налази се ознака произвођача на ћирилици изд. М.А.М. Ушица за провлачење алке кована је заједно са медаљом. Медаља је кована у две варијанте, од бронзе и од позлаћене бронзе, вероватно у бечкој радионици за израду медаља Адолфа Милера (Adolf Müller). Та медаља грађанског карактера додељивана је након 1893. заслужним официрима и подофицирима Српске војске.²⁵

За *Медаљу Миропомазављања* предлог за представу Жиче био је, међутим, други извор. Приказ Жиче урађен је по акварелу (Сл. 6), односно цртежу Феликса Каница, знаменитог аустроугарског путописца, географа, етнолога и археолога, припадника тзв. друге генерације балканолога. Каниц је први пут боравио у Србији 1859. године, у коју се вратио већ наредне 1860. када је током тада изведеног студијског путовања, обишао и недавно обновљену Жичу.²⁶ Он је том приликом у Жичи урадио и неколико цртежа и акварел који су објавље-

22 Александар Обреновић је миропомазан, али не и крунисан у Жичи, с обзиром на то да је његов отац краљ Милан одустао од крунисања након што је бечки двор одбио да му уступи из ризнице круну за коју се веровало да је српска. О чину миропомагања уопште, и посебно код српских владара *cf.* Дечанац 1897.

23 Ред прославе косовске петстогодишњице, Миропомагање његовог величанства краља Александра I, *Српске новине* бр. 136 (Београд 20. VI 1889), 630; Телеграми са косовске прославе, *Српске новине* бр. 137 (Београд 21. VI 1889), 635; Пајевић 1889, 24-25.

24 Car, Muhić 2009, 471.

25 Ibid.

26 Каниц 1985, 14.

ни две године касније у књизи посвећеној византијским споменицима у Србији 1862. године.²⁷ На Каницовом акварелу Жича је представљена са југо-западне стране. У првом плану је гробље које се налази, на узвишењу, ван манастирске порте. Каницов изглед Жиче врло је прецизна илустрација изгледа цркве након радова на њеној реконструкцији. Каницин цртеж показује и да је у том тренутку покривач жичке куле још увек био једноставни кров на четири воде покривен ћерамидом. Каниц је акварелом обухватио и простор око саме цркве, малу цркву светих Петра и Павла, и дрвени звоник, док се у дну слике називу обриси града. Аутор је према овом акварелу урадио цртеж (Сл. 7), где је у првом плану црква Христа Спаса, који је објављен 1865²⁸ и 1868. године.²⁹ На медаљи Миропомазања, Каницов цртеж је до те мере верно пренет да нису изостављени ни гробови са надгробним споменицима, нити растиње око цркве, које је Каниц забележио.

По свему судећи узор за представу Стефана Првовенаног у медаљону покрај цркве такође је пронађен код Каница, у представи цара Душана у медаљону првог илустрованог листа књиге *Византијски споменици* (Сл. 8). Моруће је стога, на основу свега реченог, претпоставити да је нацрт за спомен медаљу Миропомазања краља Александра Обреновића изradio Каниц лично.

За разлику од Валтровићеве дводимензионалне и плошне представе Жиче, Каницов перспективни приказ жичког храма учинио је и да сама медаља Миропомазања буде вештије моделована и ликовно зрелије решена. Податак о иконографском узору за представу Жиче иде у прилог претпоставци да је медаља издата у Бечкој радионици Адолфа Милера.

Избор Жиче за мотив аверса медаља о којима је на овом месту реч, свакако се тумачи у контексту потребе истицања континуитета између средњовековне српске краљевине и од Обреновића обновљене Краљевине Србије. Натпис на аверсу медаље Миропомазања, додатно подвлачи ту чињеницу. Наиме, према народном веровању, у Жичи је крунисано седам српских краљева и да су за свакога од њих отворена на цркви нова врата.³⁰

У којој је мери та легенда била жива у тренутку проглашења Краљевине Србије, 1882. године, говори садржај поздравне адресе коју су изасланици вароши Карановца упутили Милану Обреновићу. На том месту Карановчани обавештавају краља да су већ отпочели припреме за његово миропомазање, и да је за ту прилику набављено свето миро из раке светог Симеона Мироточивог, као и да су на цркви Христа Спаса већ отворена нова врата, те да Жича више

27 Kanitz 1862, 23, tav. III, IX; Исте године књигу је на српски превео Александар Сандић (Каниц 1862).

28 Kanitz 1865, 13, fig. 10.

29 Kanitz 1868, 166.

30 Веровање да је у Жичи крунисано седам краљева бележи Јоаким Вујић (Вуич 1828, 146), а потом и Милан Ђ. Милићевић који подсећа и на народно веровање о седмосторој Жичи (Милићевић 1867, 78).

није седмоврата већ осмоврата.³¹ Но, краљ Милан није миропомазан у Жичи, већ је први нововековни српски краљ миропомазан у Жичи био његов наследник Александар Обреновић. Приликом његовог миропомазанја митрополит Михаило је истакао да ће небески благослов сићи на краља Александра управо посредством светог Саве.³² Дневне новине које описују светковину бележе: *„Призор је био величанствѣн: сѣшара седмовраѣа Жича, која је љре седам векова видела љрвоѣа венчаноѣа Краља срѣскоѣа, ево ѣде данас љосле љолико мучних сѣолеѣа у своѣим свѣѣим зидинама љрима и љоздравља љрвоѣа мирѣомазаноѣ Краља обновљене Србије Александра I“*.³³ Након миропомазанја у Жичи, краљ је отпутовао у Студеницу где се поклатио моштима Стефана Првовенчаног.

Реминесценције на светородну династију Немањића обележиле су и друге догађаје из живота краља Александра, током чије владавине је било снажно идеолошко ослањање на средњи век. Његова посета манастиру Хиландару била је организовани спектакл, оличен у реминесценцији на долазак цара Душана у српски светогорски манастир.³⁴ Тада су му у знак захвалности за богате дарове хиландарски монаси поклонили Мирослављево јеванђеље, оснивачку повељу коју је манастиру издао родоначелник светородне династије Немањића, Стефан Немања.

Мада је Жича је током XIX столећа била не редак мотив ликовних представа,³⁵ њен приказ на две у претходним редовима анализиране медаље инспирисан је оновременим поимањем улоге и значаја Жиче у српској историји, као и потребом да се истакне веза између светородне династије Немањића и династије Обреновића која је краљевину обновила.³⁶

31 Ристић 2000, 236.

32 Исто, 242.

33 Телеграми са косовске прославе, *Срѣске новине* бр. 137 (Београд 21. VI 1889), 635.

34 Макуљевић 2000, 150.

35 Тодић 2000, 321-326.

36 У вези са обновљањем и конструисањем националне традиције cf. Макуљевић 2006, 51-54 et passim.

БИБЛИОГРАФИЈА:

СКРАЋЕНИЦЕ

Гласник СУД - Гласник Српског ученог друштва
Зборник МПУ – Зборник музеја примењене уметности, Београд
СБР – Српски биографски речник, Нови Сад

ЛИТЕРАТУРА:

Богдановић, Мишковић-Прелевић 1978

С. Богдановић, Љ. Мишковић-Прелевић, *Излози српској ученој друштва. Ис-
траживања српске средњовековне уметности 1871-1884*, Београд.

Валтровић 1878

Говор којим је изасланик српског ученог друштва за снимање уметничких спо-
меника по Србији Михаило Валтровић отворио четврти излог снимака
архитектонских, живописних и скулптурних 1. маја 1877, *Гласник Срп-
ској ученој друштва* XLVI (1878), 243-258.

Waltrowits 1878.

М. Waltrowits, *O Prodromos. Mitteilungen über neue Forschungen auf dem Gebiete
serbischer Kirchenbaukunst*, Wien.

Валтровић 1881

М. Валтровић, Старе српске црквене грађевине, *Српске илустриране новине за
забаву, поуку, уметности и књижевности* I, бр. 2, 23-27.

Војводић 2012

Д. Војводић, Портрети првих ктитора у приземљу жичке куле. Порекло иконо-
графије, *Ниси и Византија* X, 323-339.

Вуич 1828

І. Вуич, *Пушешесѣвје по Србији*, Будимъ.

Давидовић 1828

Д. Давидовић, Жича, манастир у Србији, зиданъ између 1190 и 1224 год.,
Сербске Лѣтописи II, Будим.

Дечанац 1897

С. Дечанац, *Владалац и народ. Крунисање и миропомазање владаоца, дужности
његове и народне*, Београд.

Дураковић-Јакшић, 1987

Љ. Дураковић-Јакшић, *Епископ Јоаникије Нешковић и обнова 1856. манастира
Жиче*, Краљево.

Kanitz 1862

F. Kanitz, *Serbiens byzantinische Monumente, Gezeichnet und beschrieben von F.
Kanitz*, Wien.

Каниц 1862.

Ф. Каниц, *Византијски споменници по Србији нацртао и описао Ф. Каниц*, Беч.

Kanitz 1865

F. Kanitz, Beiträge zu serbischen Alterthumskunde, *Mittheilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 10, 1-31.

Kanitz 1868

F. Kanitz, *Serbien: Historisch-ethnographische Reisestudien aus den Jahren, 1859-1868*, Leipzig.

Каниц 1985

Ф. Каниц, *Србија. Земља и становништво*, том 2, Београд.

Кашанин, Бошковић, Мијовић 1969

М. Кашанин, Ђ. Бошковић и П. Мијовић, *Жича. Историја, архитектура, сликарство*, Београд.

Макуљевић 2000

Н. Макуљевић, Однос Србије и Хиландара у XIX веку - студија из културне историје, у: *Осам векова Хиландара: Историја, духовни животи, књижевности, уметности и архитектура*, ур. В. Кораћ, Београд, 139-153.

Макуљевић 2006

Н. Макуљевић, *Уметности и национална идеја у XIX веку*, Београд.

Медаковић 1990

Д. Медаковић, *Косовски бој у ликовним уметностима*, Београд.

Милићевић 1867

М. Ђ. Милићевић, Манастири у Србији, *Гласник Српској ученој друштва*, књ. IX, св. XXI, 1-96.

Милутиновић 1879

Д. Милутиновић, Кратка расправа при отварању петог излога снимака архитектонских, живописних и скулптурних, 14. маја 1878. године, *Гласник Српској ученој друштва* XLII, 243-264.

Милутиновић, Валтровић 1872

Д. Милутиновић, М. Валтровић, Извешће одсеку уметничком, *Гласник Српској ученој друштва*, 294-300.

Милутиновић, Валтровић 1873

Д. Милутиновић, М. Валтровић, Извешће одсеку уметничком Српског ученог друштва, *Гласник Српској ученој друштва* XXXIX, 328-331.

Милутиновић, Валтровић 1877

Д. Милутиновић, М. Валтровић, Извешће одсеку уметничком Српског ученог друштва, *Гласник Српској ученој друштва* XLIV, 403-408.

Милутиновић, Валтровић 1883

Д. Милутиновић, М. Валтровић, Извештај уметничком одбору Српског ученог друштва, *Гласник Српској ученој друштва* LII, 265-267.

Милутиновић, Валтровић 1885,

Д. Милутиновић, М. Валтровић, Извештај уметничком одбору Српског ученог друштва, *Гласник Српској ученој друштва* LXIV, 408-410.

Мишковић-Прелевић 1980-1981

Љ. Мишковић-Прелевић, Валтровићеви нацрти за крунидбене инсигније Петра I Карађорђевића, *Зборник Музеја примењене уметности* 24-25, 119-125.

Ненадовић 1956

С. Ненадовић, Рестаураторски радови на Жичи за последњих сто година, *Саопштења* I, 28-37.

Пајевић 1889

А. Пајевић, *Мала споменница са његовогодишње славе видовданске у Крушевцу и миропомазања краља Александра у Жичи*, Нови Сад.

Радојчић 1934

С. Радојчић, *Портрети српских владара у средњем веку*, Скопље.

Ред прославе косовске петстогодишњице, Миропомогање његовог величанства краља Александра I, *Српске новине* бр. 136 (Београд 20. VI 1889), 630.

Ристић 2000

Љ. П. Ристић, Краљевци у Краљеву (1882-1889-1904), *Рудо Поље-Карановац-Краљево*, Београд-Краљево, 233-246.

Тимотијевић 2002

М. Тимотијевић, О производњи једног националног празника – спомен дан палима у борбама за отаџбину, *Годишњак за друштвену историју*, вол. 9, бр. 1-3, 69-77.

Телеграми са косовске прославе, *Српске новине* бр. 133 (Београд 16. VI 1889), 619.

Телеграми са косовске прославе, *Српске новине* бр. 137 (Београд 21. VI 1889), 635.

Тодић 2000

М. Тодић, Жича – мотив ликовних представа, фотографија и разгледница, у: *Манасџир Жича*, зборник радова, ур. Г. Суботић, Краљево, 321-326.

Тодоровић 1964

Н. Тодоровић, *Југословенске и иностране медаље*, Београд.

Тодоровић 1989

Н. Тодоровић, Спомен медаље са мотивима видовданског култа – косовске споменице, *Нумизматичар* 12, 69-74.

Стевовић 2006,

И. Стевовић, Валтровић, Михаило, *Српски биографски речник* 2 (В-Г), Нови Сад, 38-39.

Суботић 1984

Г. Суботић, *Манасџир Жича*, Београд.

Сар, Muhić 2009

Р. Сар, Т. Muhić, *Odlikovanja Srbije i Jugoslavije. Od 1859. do 1914*, Wien.

Чанак-Медић, Тодић 1999

М. Чанак-Медић, Б. Тодић, *Манасџир Жича*, Београд.

Dubravka M. PRERADOVIĆ

École pratique des hautes études, La Section des sciences religieuses, Paris

ICONOGRAPHIC TEMPLATES FOR THE PRESENTATION OF ŽIČA ON THE VIDOVDAN MEMORIAL AND THE MEMORIAL MEDAL OF THE ANOINTING OF ALEKSANDAR OBRENOVIĆ

SUMMARY

In June 1889, the 500th anniversary of the Battle of Kosovo and the anointing of King Aleksandar Obrenović were celebrated in Serbia simultaneously in Kruševac and in the monastery of Žiča. It was an occasion for producing memorial medals with an appropriate iconographic programme. This paper contains an analysis of the iconographic templates for the presentation of the katholikon of the monastery of Žiča on two memorial medals that were issued to mark those events: the Vidovdan memorial and the medal of the Anointing of Aleksandar I Obrenović.

The draft of the Vidovdan memorial was created by Mihailo Valtrović. He chose to present the southern façade of the Žiča church on the reverse of the medal, above which there rises a heraldic eagle, clutching a sword in its right talon and a sceptre and gusle in its left. This two-dimensional depiction of the Ascension Church does not give a picture of the condition of the church at that time, but is the result of Valtrović's deliberation of its original form. The first time Valtrović published the drawing according to which the template for the medal was made, was in his renowned work *O Prodomos*, printed in the German language in Vienna in 1878, and then in 1881 in the shortened version of the same study, in the Serbian language. The same drawing was also used as the template for the anointing ceremony, which was performed in Žiča on June 20th, 1889.

Žiča is also depicted on the obverse of the medal of the Anointing of King Aleksandar Obrenović. To the left of the presentation of Žiča is a medallion with the image of the ktetor, King Stefan the First Crowned and, on an elevated ring along the edge, the inscription: THE SEVEN DOOR MONASTERY OF ŽIČA, ENDOWMENT OF KING STEFAN, THE FIRST CROWNED, BUILT IN 1222. A drawing by Felix Kanitz, created according to the water-colour of Žiča which this renowned Balkanologist painted in 1860 and published two years later, was chosen as the template for this presentation of Žiča. The presentation of the first crowned king, Stefan Nemanjić, was also taken from Kanitz's book about Byzantine monuments. Thus, it is possible to assume that the drawing for the medal of the Anointing was done by Kanitz himself.

The presentation of Žiča on the two analysed medals was inspired by the understanding at that time of the role and significance of Žiča in Serbian history, and by the need to highlight the link between the saint-bearing Nemanjić dynasty and the Obrenović dynasty, which restored the monarchy. The inscription on the obverse of the medal of the Anointing additionally stresses this fact, considering that, according to folklore, seven Serbian kings were crowned in Žiča and that a new door was built on the church for each of them.

Сл. 1. Видовданска споменица (Народни музеј у Београду, Збирка новца Новог века, медаља и одликовања, инв. бр. 20_980

Сл. 2. Спомен медаља Миропомазања Александра I Обреновића (Историјски музеј Србије, Збирка знамења, инв. бр. 39-222)

Сл. 3. М. Валтровић, Краљеви Стефан Првовенчани и Радослав, портик жичке куле, акварел, детаљ, 1873 (према Валићровић и Милутиновић, документи I – шеренска грађа, ур. Т. Дамљановић, Београд 2006, 76)

Сл. 4. М. Валтровић, Цртеж претпостављеног првобитног изгледа јужне фасаде Жиче, цртеж тушем, 1878. (према Валићровић и Милутиновић, документи II – шеренска ģрађа, ур. Т. Дамљановић, Београд 2007, 156)

Сл. 5. Позивница за миропомазање Њ. К. В. Александра I, 20. јуна 1889 (према Крунисање српских владара, каталог изложбе, Краљево 2007, 31)

Сл. 6. Феликс Каниц, Манастир Жича, акварел, 1860. (према *Serbiens byzantinische Monumente, Gezeichnet und beschrieben von F. Kanitz, Wien 1862*)

Сл. 7. Феликс Каниц, Манастир Жича, цртеж, 1865
(према F. Kanitz, *Beiträge zu serbischen Alterthumskunde, Mittheilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 10 (1865), 13)

Сл. 8. Феликс Каниц, Цар Душан, детаљ првог илустрованог листа књиге *Serbiens byzantinische Monumente*, Gezeichnet und beschrieben von F. Kanitz, Wien 1862.

